

(Vidno) formalno nadzorstvo v razmerju do javnosti (nekaj dilem)

Janez Pečar*

Z demokratizacijo kontrole in z uvajanjem različnih nadzorovalnih, zlasti pa preprečevalnih dejavnosti v sami javnosti ali med ljudmi z njihovimi lastnimi, poleg države obstoječimi organizacijami, se hkrati povečuje skoraj povsod po svetu tudi zanimanje za državne organe. To velja zlasti za tiste, ki v uniformah, neposredno na terenu opravljajo nadzorovalne dejavnosti in s tem seveda predstavljajo ne le grožnjo v primeru kršitev, marveč tudi samo državo in oblast, ne glede na to, kakšna je.

Kot vse druge, tudi te kontrolne mehanizme preučujejo predvsem v razmerah, ki so kolikor toliko normalne. Zato so tudi vsi morebitni modeli izvajanja neposrednega nadzora prilagojeni temu izhodišču. Nenazadnje, kakšen »represivni model«, ki je že danes znan, prihaja v poštev tudi za reševanje stanja v izjemnih razmerah in ga navsezadnje niti ne bi bilo treba bistveno prilagajati, če bi se le-te pojavile. To deloma velja tudi za naše razmere, saj že sedaj ne ostajamo nepripravljeni na stanja, ki bi morebiti nastala zaradi družbenopolitičnih ali zaostrenih gospodarskih položajev v kakem kraju, če bi se pojavili kot toliko zaostreni, da bi vplivali na model izvajanja kontrole in reagiranja na pretečo nevarnost.

Te stvari dokaj določa že ideološki aparat, tako da mu koncepti ustrezajo, tudi če gre za državno represijo in še posebej glede na to, da je le-ta (po več plateh) dokaj ustrezno tudi vertikalno povezana. To navsezadnje kaže, da je varnost tudi politična kategorija in bolj ko se vanjo vpleta ideologija, bolj postaja razredni odnos.¹ Prav v tem pa se kaže moč države nasproti samoupravnosti v nadzorovanju vedenja in nastajajo procesi, ki jih še vse premalo poznamo ali pa jih ne želimo videti. To so zlasti: poddržavljanje samoupravnosti na vedenjskem področju, politizacija nadzorovalnega dela, policizacija javnosti pri samovarovalnosti, da ne omenjamo še drugih vprašanj, ki izhajajo iz praktične kontrolizacije najrazličnejših vrst ob sicer sprejemljivi politično-teoretični zasnovi te problematike v temeljnih dokumentih naše družbe. Za posamezne organizacijske in funk-

cionalne ureditve bomo morali kmalu ugotavljati, da zaostrujejo nekatera vprašanja družbenopolitične ureditve. Toda »kritična analiza delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja« ne načinja teh vprašanj, čeprav ne bi mogli reči, da so obrobna. Verjetno pa še niso, ali vsaj ne toliko moteča, kot so druga. Morda tudi zato, ker gre za področja, ki so omejena na varnostna vprašanja (varnost pa je za zdaj še zadovoljiva), ker gre za probleme, ki zadevajo delovanje številnih organov, o katerih se že od nekdaj v javnosti ne govori dosti (ker se pogosto misli, da se s tem ogroža družbena ureditev), in morebiti še zato, ker nam varnostno podobo ponavadi ponujajo tisti, ki so zanjo tudi odgovorni in že zaradi njih ne more biti drugačna od tiste, kakršna je v dejanskosti.

Ta sestavek načinja nekaj obrobnih vprašanj h gornjim vprašanjem, predvsem v tistem delu, ki zadeva uniformirano nadzorstvo nasproti javnosti, toda z zornega kota tovrstnega nadzorstva, to je milice in organov za notranje zadeve sploh. Le-ti predstavljajo najvidnejšo neposredno kontrolizacijo in obenem seveda tudi dokaj učinkovito (še vedno), čeprav sodijo, da je »najbolj razširjena kontrola v vseh družbah predvsem neformalno nadzorstvo, vštveši praznoverje, religije, navade, običaje«² itd.

Ker pa so v zadnjih letih v Sloveniji takšne razmere, da se poleg drugih problemov na družbenopolitičnem in gospodarskem področju ta del začinja polagoma spreminjati v multikulturno družbo, zlasti z nastanjanjem velikega števila za delo sposobnega neslovenskega prebivalstva, postaja (uniformirano — vidno) nadzorstvo lahko čedalje bolj pomembno. Morda tudi zato, ker je priseljeno prebivalstvo močno udeleženo v prav določeni deviantnosti in se zaradi njene narave predvsem milica pogosteje srečuje z migranti.

Toda ključni so ogroženost družbenih vrednot in odkrivanje kršilcev, ki te odnose ogrožajo po eni plati, in zmogljivost njihovega ugotavljanja po drugi z nadzorstvom, ki se tega loteva. V osredju našega zanimanja so torej vloga in pomen te zvrsti nadzorstva in njegove razsežnosti v razmerah, v katerih deluje kot podsistem, bolj ali manj zaprt in verjetno še najbolj monoliten med vsemi. Morda mu že zaradi tega velja večja pozornost.

* Janez Pečar, dipl. pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti UEK v Ljubljani, 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1.

¹ O tem glej tudi Đorđević V.: Bezbednostna funkcija u sistemu socialističkog samoupravljanja, Beograd, 1983, s. 469.

² Anderson, s. 70.

1. Percepcija javnosti

Za razmišljanje o tej tematiki ni odveč poudariti, da je policija (kjerkoli po svetu, seveda v različnem obsegu, pa vendarle) precej zaprta organizacija, razmeroma dokaj hierarhično urejena, ponekod celo paramilitaristična, ki se čedalje bolj razvija v dokaj specializirano stroko z ustreznimi organizacijskimi oblikami in s sodobno tehnologijo in je med vsemi kontrolnimi mehanizmi najbolj opremljena in hkrati ponekod tudi najbolj politizirana. Od vseh nadzornih mehanizmov verjetno najbolj vzbuja strah in spoštovanje, sprejemanje in odklanjanje, ljudje se zatekajo k njej, ko jo potrebujejo, in jo zavračajo, kadar jim je nadležna in se jim vsiljuje s svojimi vlogami.

Zato so čustva ljudi do policijske vloge najbolj ambivalentna in med najbolj nedefiniranimi, tako da pravijo, da »pravega« javnega mnenja o njej sploh ni mogoče meriti, ker je to preveč odvisno od tega, ali gre za žrtve kaznivih dejanj ali storilce, za mlade ali stare, spodnje ali zgornje družbene sloje itd.

Danes pa bolj kot kdajkoli doslej spoznavajo, da je za policijsko uspešnost čedalje bolj pomembno, kako javnost policijo sprejema in kako ji pomaga pri njenem delu. Obenem pa zopet ni tako pomembno, kaj si ljudje o tem mehanizmu mislijo in kaj od njega pričakujejo. Pri tem je treba računati z različnimi stereotipi, ki jih oblikuje policijsko delo s posameznimi vrstami deviantov (ti jo lahko dojemajo celo s sovražstvom), različnimi drugimi čustvi, tja do pasivnosti do te vloge, apatičnosti itd. Zato bi razločevali predvsem dvoje:

— kaj policija misli o javnosti in o svojem delu zanjo, in

— kako policija dojema, kaj javnost o njej misli.

Čeprav je oboje dokaj različno, pa vendarle predstavlja določena policijska razmerja do vsega tistega, kar morebiti lahko pomeni razumevanje njene klientele. O tem bi morali razmišljati tudi pri nas, še posebej zato, ker živimo v družbi, ki s svojo varovalno ideologijo lahko zmanjšuje razlike med nadzorovalci in nadziranci, čeprav nadzorstvo v najbolj konvencionalni obliki še vedno poteka od države in njenih za to ustreznih mehanizmov.

a) Pri nas nimamo veliko raziskav, ki bi nam posredovale, kakšno podobo imajo delavci orga-

nov za notranje zadeve o javnosti na splošno. Nekaj zanesljivejših spoznanj imamo le o dojetanju mladoletnih delinkventov. Tovrstna dognanja pa bi lahko veliko pomenila za prenekatere dejavnosti pri preprečevanju posameznih vrst kršitev, kot npr. v prometu, pri javnem redu in miru ali pri obravnavanju posameznih vrst deviantov, kot npr. mladi, migranti, oz. še posebej pri zastavljanju in razvijanju določenih dejavnosti, kot je npr. popularizacija samovarovalnosti itd. Spoznanja bi lahko v vseh primerih koristno uporabili za tesnejše stike z javnostjo in za doseganje smotrov, ki jih zastavljamo policiji. Toda tisto, kar vemo, je premalo za resnejšo konceptualizacijo morebitnih sprememb, ki bi bile potrebne na eni ali na drugi strani.

Kar je zelo značilno, pa je to, da skoraj povsod v tej stroki menijo, da družbeni položaj policije ni zadovoljiv. Pri tem ni dovolj jasno, ali gre za oboje, da jo javnost nizko ceni, ali da sami mislijo, da bi morali imeti boljši socialni status, kar bi kazalo tudi na nepotešena pričakovanja, ki gotovo peljejo v anomičnost, tako individualno kot institucionalno.

b) Dosti bolj pogosta so ugotavljanja, ki se navsezadnje zde celo smešna, kadar nekoga sprašujemo o tem, kaj drugi mislijo o njem, ne da bi te »druge« spraševali, kaj mislijo o kom, ki nas zanima. S takšnimi poskusi smo se srečevali tudi pri nas.³

Posredno tovrstni podatki vendarle kažejo predvsem na lastno koncepcijo ali svojo samopodobo v okolju, v katerem posameznik opravlja svojo vlogo in svoje počutje, kar ni tako pomembno. Kar iz njih izhaja, je zlasti to: kakšen odnos ima javnost do opravljanja policijskega dela, kako je pripravljena sodelovati in to dejavnost sprejemati, kaj nadzorovalci sodijo o dojetanju svojega dela v neposrednih stikih z devianti ali nedevianti itd.

Preveč prostora bi porabili, če bi hoteli posredovati vsa tovrstna dosegljiva domača in tuja dognanja. Na splošno anketiranja povsod kažejo, da je ta služba od večine sprejeta vendarle dokaj zadovoljivo, četudi s posameznimi, zelo resnimi pripombami. Skoraj povsod je vidna celo zahteva po večjem številu ljudi v policijski dejavnosti, po več represivnosti, pa tudi po večji zavzetosti za delo, boljši kadrovski usposobljenosti in tehnični opremljenosti. Ker se te ten-

³ Glej o tem npr. Rajaković, s. 443—453, Kirbus in drugi.

dence izražajo tudi v pravih javnomnenjskih raziskavah, bi lahko za policijske ankete rekli, da respondenti v tej dejavnosti vendarle ne projicirajo svoje percepcije na javnost, ampak da sta obe v precejšnjem obsegu dokaj skladni.

2. Ugled v javnosti

Seveda ni najbolj pomembno tisto, kar poznavalci v policiji mislijo o sebi, marveč kaj drugi (javnost) mislijo o njih, čeravno se prenekateri pisci sklicujejo na nedoločeno javnega mnenja oz. na konfliktnosti v njem in na ambivalentnost pogledov na ta nadzorni mehanizem. Gotovo je, da je **podoba policije v očeh posameznikov lahko popolnoma različna** in odvisna od tega, kakšne stike so z njo imeli. Toda kakovost oz. narava stikov ponavadi nista v središču pozornosti, zlasti ne toliko v primerjalnem pomenu. Najpogosteje se družbene skupine v javnomnenjskih raziskavah tvorijo glede na spol, starost, socialni status in še po nekaterih drugih demografskih kategorijah. Po drugi strani pa sprašujejo posamezne manjše skupine deviantov o vtisih, ki so jih imeli s posameznimi dejavniki v kontrolnih mehanizmih, ki so jih ti kakorkoli obravnavali.

Ker pa je kakovost stikov ljudi z družbenim nadzorstvom zelo različna in sploh pestra, že na podlagi posameznih faz postopkov, v katerih kakšen izmed njegovih mehanizmov nastopa zoper prav določenega devianta, so vsa tovrstna raziskovanja parcialna. S tem pa se zamagluje celovitost tako policije kot drugih organov kazenskega pravosodja in se pogledi omejujejo predvsem na posamezne mehanizme in še to po stališčih prav določenih slojev, ki so čestokrat determinirani s kakšnimi težavami.

Na to kažejo nekatere javnomnenjske raziskave (tudi pri nas), v katerih imajo zlasti o policiji (milici) **najboljša mnenja tisti, ki niso imeli z njo nobenih opravkov, ali ki o njej malo ali nič ne vedo.** Kaj to pomeni? Če upoštevamo razmere pri nas (ali kjer koli po svetu), bo treba pritrditi, da opravljanje policijskih nalog gotovo ni dobrodelna dejavnost. Nadzorstvo nikjer ni kdove kako čislano. Od tod tudi ambivalentnost čustev, ki je posledica zahtev po policijskih intervencijah in strahu pred njimi.

Skoraj nobena policijska nadzorstvena dejavnost ni take narave, da bi vse nadzirance enako privlačevala ali vse podobno odbijala. Le redka

so taka policijska posredovanja, ki bi večino opazovalcev prežemala z istimi čustvi, vsakdo bo gledal nanje s svojih zornih kotov, marsikdaj bolj čustveno kot razumsko in bolj z nenaklonjenostjo kot s sprejemanjem.

Glede na to zahteva ustvarjanje ugodnejše podobe v javnosti izredno prefinjen okus za dogajanja, ki se spletajo med policijsko funkcijo in posameznimi družbenimi plastmi (ali skupinami), kot so npr. mladi, devianti, stari, ženske, politiki itd. Celovitost tovrstnih procesov ni neodvisna od razumevanja delovanja, ki se ga ponekod zelo trudijo predstaviti z vsemi razsežnostmi, drugje pa zopet dosledno (in seveda različno uspešno) skrivajo vse tisto, kar mislijo, da bi utegnili kvarno vplivati na odnose z javnostjo. Ker pa je del policijskih dejavnosti nasploh takšne narave, da jih je treba vsaj do določene stopnje opravljati diskretno, ne samo zaradi varovanja lastne učinkovitosti, ampak predvsem zaradi časti in dobrega imena klientov (osumljencev), postaja to stil dela in marsikdaj nepotrebno zadrževanje (če ne manipulacija) informacij. Verjetno je ugled »policije« **najbolj merljiv, ne toliko s konkretnimi javnomnenjskimi podatki, kolikor znatno bolj z vrednotenjem poklica v primerjavi z vsemi drugimi poklici posamezne družbe.** O tem se podatki med državami socializma in kapitalizma gotovo bistveno razločujejo, kajti policijska funkcija je v socializmu že zaradi politizacije te dejavnosti in socializacije ljudi s konkretnimi opravili te vrste dosti bolj spoštovana kot drugje, kjer pravijo, da je policist kot smetar ali kot perica, ki pere umazano perilo družbe, ali kot gasilec itd.

Zato je za naše razmere polemičen in dvomljiv pristop pri ugotavljanju ugleda tega poklica, ki ga je opravil Treiman.⁴ Ta je po nekaterih določilnicah, kot so svoboda tiska, stopnja ljudi z boljšo izobrazbo in količina družbenega proizvoda na prebivalca, ugotovil, da je ugled policijskega poklica boljši tam, kjer so razmere po teh izhodiščih ugodnejše. Slabši ugled imajo po njem policisti tam, kjer je znatna količina ljudi zaposlena s kmetijstvom. Pisec je s svojim instrumentarijem primerjal policistov ugled med 288 poklicnimi skupinami in na ta način ugotovil, da je relativen ugled našega nadzorvalca v organih za notranje zadeve na objav-

⁴ Glej Lester D.: The prestige of policemen around the world, *The Police Journal*, 55, 1982, 2, s. 110—112.

ljenem seznamu na 44. mestu in na ravni, ki je pod povprečjem na vseh kontinentih.

Ker nimamo tovrstnih raziskav, ki bi eksaktno določile npr. kriminalistovo, miličnikovo, paznikovo itd. podobo, spričo njihovega ugleda v javnosti med drugimi poklici pri nas ne moremo polemizirati z objavljenimi podatki. S piscem pa se lahko strinjamo, da ljudje manj iščejo pomoči in sodelovanja s policijo, ki ima malo ugleda, in da je policijska učinkovitost odvisna tudi od tega.

3. Samopodoba in predstave drugih — mit ali realnost

Ker je po svetu policija in pri nas organi za notranje zadeve s svojim uniformiranim delom gotovo najbolj viden predstavnik vseh formalnih družbenonadzornih mehanizmov, je jasno, da prav zaradi tega služi kot najbolj znan dejavnik za izredno ambivalentno presojanje v vseh slojih in družbenih skupinah. Najbolj pa tistih, ki so med vsemi pod udarom kontrolnih dejavnosti. To pa so povsod po svetu nižje družbene plasti, migranti in mladi. Naša »kontrolizacija«, vsaj kar zadeva konvencionalno kriminalnost ter javni red in mir, se prav nič ne razlikuje od drugih družbenopolitičnih ureditev tako na vzhodu kot na zahodu.

Razložek je morebiti samo v tem, da se v meščanskih oz. kapitalističnih družbah policijske organizacije močno trudijo za zблиževanje s posameznimi družbenimi skupinami, v **socialističnih družbah pa ta problem rešujejo s politizacijo** (institucij) in še z nekaterimi dejavnostmi, ki se vendarle razločujejo glede na to, ali gre za realni (državni) ali samoupravni socializem.

Prav glede na to se vendar splača razmišljati o morebitnih razlikah v samopodobi in predstavah drugih o tej zelo pomembni »kontrolni inštanci«, ne glede na posamezne pravne ureditve, ki so sicer lahko različne, toda **temeljna »policijska dejavnost«** je skoraj povsod ista. Če je kaj pomembno, je predvsem naslednje:

— policijske dejavnosti s svojimi insignijami in vsem drugim, kar označuje njihov obstoj, so take, kot so, predvsem zato, da že navzven vzbujajo navzočnost kontrole;

— njihova organizacija in delovanje morata biti občuteni in vidni. Njuno razkazovanje je sestavina »kontrolizacije« sploh;

— z razpoložljivimi sredstvi, tako tehničnimi in taktičnimi, s porazdeljenostjo v prostoru in z delovanjem brez prekinitve itd., vzbujajo občutke varnosti in grožnje obenem in nobena druga dejavnost (razen vojske in zdravstva, ki pa imata drug namen) ni tako urejena, da bi hkrati opravljala tako navidezno nezdržljiva in nasprotujoča si opravila;

— bolj kot katerakoli dejavnost je ta odvisna od sodelovanja javnosti, ne glede na to, kako je za to pridobljena, bodisi prostovoljno bodisi s pritiski, z ugodnostmi ali grožnjami, s plačilom ali kaznovanjem ipd.;

— noben kontrolni mehanizem ni v svojem delovanju tako prepuščen diskrecionarnosti kot policija, ki se v odkrivanju deviantnosti vedno sama in selektivno lahko odloča, videti kaj ali ne, ukrepati ali ne itd., kajti vsi drugi kontrolni mehanizmi so med seboj bolj odvisni, njihovi postopki so dosti bolj pravno urejeni, in s tem je omejena njihova pristojnost, prav tako so tudi pravice, dolžnosti in delovanje sploh.

Od tod različnost v samopodobi. Če so nadzorovalci v tej stroki zadovoljni, ker imajo moč in pogosto tudi ugled, se po drugi strani čutijo prizadete zaradi hierarhične urejenosti službe in dokajšnje stopnje militarizacije, ker je policija navsezadnje paramilitaristična institucija ipd. Kolikor je navzven družbeno svarilo neposlušnim in neobgljivim, je navznoter podvržena neštetim omejitvam, disciplini, prizadevanju, odpovedovanju, požrtvovanju in celo tekmovanju, ki poteka navsezadnje na račun klienta. Zadovoljstvo se prepleta z neobgljenostjo, odgovornostjo, opravičevanjem pričakovanj in nezmožnostjo priti do kraja komu ali nečemu, kar predstavlja motnjo v samopodobi, še posebej, ko zlasti pri nas vse drugo okoli te službe slabše deluje od te kontrolne organizacije same.

Podoba v očeh klientov pa se oblikuje ponavadi po posameznih stikih, ne toliko s celotno organizacijo, ampak s posamezniki ali kakšno skupino iz te službe. Ti stiki so za nadzorovanca največkrat neprijetni in že zato spomin na kontrolo ne more biti ugoden. Od tod polarizacija v mnenjih, odvisno od narave stikov, ki vzbujajo široko področje čustev, od nenaklonjenosti tja do sovražnosti in odkritega fizičnega upora, ki se največkrat neugodna konča za šibkejšega, ki največkrat tudi »zakona« nima na svoji strani.

Stiki v konfliktnih položajih in z deviantnimi ljudmi pa nikoli niso v prid harmoniji ne med

ljudmi, ne med policijo in javnostjo. »Zato je tudi razumevanje policijske vloge v skupnosti temeljito drugačno od tistega, ki ga imajo policisti«,⁵ in razumevanje drug drugega je obojestranski proces, zamotan in težko doumljiv. Vsak pričakuje od drugega nekaj, kar je bolj mit kot realnost.

4. Integracija — izolacija

Morda bi veljalo ob tej priložnosti omeniti, da nekateri pisci na zahodu ugotavljajo pri policiji prenekatero sestavine družbene izolacije. Pri tem navajajo posamezne okoliščine, ki naj potrjujejo hipotezo o domnevni neintegriranosti policije v družbo oz. vsaj posebnosti, ki kažejo na razklanost med policijo in javnostjo. V ospredju tovrstnih razmišljanj so določene lastnosti nadzorovalcev, ki morebiti potrjujejo nevpetost v okolja, v katerih opravljajo vloge družbene kontrole. Te so zlasti: neobčutljivost za stiske in težave ljudi, avtoritativno ravnanje z njimi, ciničnost pri opravljanju poklica, alieniranost od družbe, dogmatičnost v rabi norm, ki urejajo posamezna vedenjska področja, in nenazadnje anomičnost, ki se lahko izraža na več načinov. Ti načini se čutijo v slabi osebni in poklicni integraciji, izolaciji, zaradi katere se nadzorovalci počutijo odrinjene (outsiderji) in posledica tega je nujno subkultura poklica, ki poteka prek določene institucionalizacije mišljenja, na katerega tako ali drugače, toda vendarle v neki meri vpliva hierarhizacija odločanja, upravljanja in sploh delovanja. Vse skupaj in še marsikaj drugega pa povzroča nezadovoljivo produktivnost, na katero zlasti v kapitalističnih družbenih ureditvah tudi pri policiji ne pozabljajo. Kajti, kot prenekatero nadzorstvene mehanizme, le-to tehtajo in ocenjujejo tudi z zornega kota, koliko daje in koliko vlagajo vanjo (Cost/benefit analize).

V socialističnih družbah ponavadi ni dosti napisanega o tovrstnih kontrolnih mehanizmih, vsaj ne v kritičnem smislu, čeravno se že pojavljajo posamezne javnomnenjske raziskave. Iz teh, ki pa ne uporabljajo instrumentarija, podobnega tistemu na zahodu, je v posameznih segmentih vendarle mogoče zaznati posamezne občutke izolacije in vtise nesprejemanja vsaj pri določenih družbenih slojih. Ker pa sploh ne gre za to, da bi spoznavali to plat problema, tudi ne

prihaja do spoznanj, iz katerih bi se dalo »meriti« tako stopnjo družbene integracije, kot stopnjo družbene izolacije.

Izpraševati samo nadzorovalce o tem je lahko zanimivo in koristno, toda metodološko močno dvomljivo, če ne kar neznanstveno. Kajti vprašanje je, ali lahko ljudje povsod v nadzorstvu zmorejo ustrezno (če sploh smejo ali hočejo) videti svoje probleme, in sicer najprej v svoji organizaciji in posebej še v družbeni skupnosti (na katerikoli ravni). Prav v tem pogledu je možna dvojna alienacija, ki je najbolj neprijeten pojav v kontrolni organizaciji, ki se navzven izraža v nevljudnosti, aroganci in nasilju, zlasti nasproti nemočnim (predvsem mladim, migrantom, obrobim itd.), v diskrecionarni odbiri deviantov, nizki produktivnosti, nevarčevanju s časom in sredstvi, prikrojevanju rezultatov in »friziranju« statistik in še v marsičem drugem ter nenazadnje v vsiljevanju svoje podobe, drugačne od tiste, ki je v resnici. Od tod seveda tudi težave s policijo, ki od časa do časa pretresajo posamezne družbe, neljubi dogodki v njej ali problemi z osebami, ki vodijo njeno organizacijo (tudi pri nas, nazadnje npr. v SR Hrvatski).

Na integracijo oz. izolacijo pa se lahko navezujeta tudi dva procesa, ki bi ju imenovali politizacija in policizacija. Prvi je naravnian na policijo (če gre zanjo) in drugi iz policije na družbo. Pri obeh gre za določeno premagovanje izolacije ter za utrjevanje in povečevanje družbene integracije teh mehanizmov, čeravno so lahko razlogi zanjo močno različni in subjekti morda popolnoma drugačni. Koliko je v tem negativnih sestavin, ni mogoče reči brez poglobljenega in stalnega preučevanja teh procesov, ki bi jih nepoznavalci lahko poimenovali navsezadnje tudi podružbljanje ali podobno. Toda tudi tam, kjer se pričakuje veliko dobrega, je marsikaj slabega, takega, kar je treba odstranjevati ali popravljati in tudi sicer na splošno pozitivni tokovi ustvarjajo stranske škodljive učinke. Zato ne gre brez pomislekov tudi pri tem, koliko je politizacija policije koristna in koliko škodljiva in koliko je policizacija družbe ali kakšnih njenih delov v nasprotju z dolgoročnim razvojem demokratičnosti, svobode, kulture itd. Občutki notranjega in zunanjega ogrožanja gotovo delujejo na oba procesa, ki sta produkt družbenopolitičnih in gospodarskih razmer posamezne ureditve ali vsaj faza njenega razvoja. Če bi bila minljiva sama po sebi ali z minljivostjo

⁵ Jones/Levi, s. 355, Alex, s. 261.

razmer, ki ju generirajo, najbrž z njima ne bi bilo toliko težav. Ker pa lahko puščata sledi v zavesti ljudi in v delovanju mehanizmov, se velja z njima ukvarjati, toda sedaj o tem premalo vemo — vsaj v naših razmerah.

5. Represija in prevencija — delitev vloge?

Čeprav so se nekateri vplivni policijski funkcionarji in pisci že v preteklem stoletju (npr. Robert Peel in drugi) zavzemali za vpeljevanje preprečevalnega dela in za temu ustrezne komunikacije z javnostjo v policijski dejavnosti, je represija še do danes ostala najbolj pomembna naloga teh nadzorstvenih mehanizmov. Res, da tudi policija že zaradi narave svojega dela, razpolaganja z ustreznimi informacijami in priložnostmi, ki jih za to ima, veliko opravi na področju preprečevanja in se temu praktično ne more v celoti odreči, je vendar **ukvarjanje s posledicami deviantnosti, potem ko so že tu, njena najbolj ključna naloga**. Prav s tem v zvezi pa se danes začno deliti mnenja, in sicer na dve skrajnosti:

— policija naj se ukvarja izključno z **represijo**, to je z odkrivanjem dejanj in storilcev, vse drugo, razen kolikor ne sodi še v varstvo javnega reda in miru, naj ne bo njena odgovornost (tradicionalisti);

— policija naj čedalje bolj deluje **preprečevalno**, se zato specializira, loteva naj se tudi nalog tako imenovanega policijskega socialnega dela in se posebej organizira za obravnavanje posameznih skupin prebivalstva in za reševanje njihovih težav. Po tem mnenju je prihodnost policije nasploh v preprečevanju in odvrčanju ljudi od deviantnosti (progresisti).

Med tema dvema skrajnostima skušajo bolj teoretično kot praktično oblikovati tudi določene modele policijske organizacije, ki ustvarjajo tudi predstave v policijski vlogi v posameznih delih sveta. Ponekod pa jo nasploh žele spreminjati v določeno servisno dejavnost, ki naj nudi ljudem varnostne usluge. To pelje glede na ogroženost posameznih skupin in njihove družbene položaje celo tako daleč, da se sprašujejo, za **koga naj policija prej in bolj opravlja svoje naloge**, ali za tiste, ki potrebujejo njeno varstvo in so v tem pogledu odvisni predvsem od nje, ali za tiste, ki njene usluge lahko plačajo oz. jih plačujejo zase s tem, da imajo svojo varnostno

službo, policija pa naj bi se vpletala v posamezne njihove zadeve glede na potrebe in zmogljivosti.

Zmernejši tokovi se oprijemljajo obojega: represije in »policijskega« preprečevanja, ker se to kaže v precejšnji meri kot najbolj gospodarno in razumsko delovanje — še posebej v demokratičnih družbah in v tem smislu tudi realni socializem ne zaostaja v svojih prizadevanjih pri uporabljanju policije (milice in organov za notranje zadeve) za urejanje vprašanj, ki **prese-gajo okvire klasične policijske vloge**.

Ta problem je bil obravnavan tudi na sedmem kongresu Združenih narodov za preprečevanje kriminalitete in postopek s storilci v Milanu (26. 8. do 6. 9. 1985). Ob razmišljanjih o tradicijskih in pojavljajočih se novih nalogah so tu nastala predvsem naslednja vprašanja:

— »Komu naj policija odgovarja za izvrševanje svojih novih vlog in za katere stvari bi morala odgovarjati?

— Glede na naraščanje vsakovrstnih nalog, ki jih sprejema, ali je treba pripravljati nove ukrepe delovanja ali naj se obdržijo stari?

— Kako naj si policija pridobi javno zaupanje in podporo za spoštovanje novonastajajočih nalog?«⁶

Vprašanja razhajajočih se policijskih dejavnosti, za katere nastajajo potrebe v spreminjajočih se družbenih razmerah, niso preprosta. Če **policijske organizacije ne sledo družbenim spremembam in tokovom, potem zaostajajo**. V družbi pa se pojavljajo potrebe po dejavnostih, ki jih mehanizmi nadzorstva slabo ali pa sploh ne »pokrivajo«, hkrati ko je represija očitno moteca za zblíževanje z javnostjo. Od tod občutek, da bi nerepresivne dejavnosti omogočale boljše stike in ustrežnejše razumevanje z ene in druge strani.

Toda učinkovitost policije se vedno meri po njeni udeležbi v represiji in ne po čem drugem. **To pa tudi njo samo sili ohranjati predvsem tradicionalno vlogo**, čeravno ustrezne analize strukture njene dejavnosti kažejo da ponekod niti polovica ni represivne, marveč predvsem druge narave.

»**Policijska**« prevencija je relativno nova dejavnost, in sicer uživa čedalje več pozornosti, toda bolj v **klasičnih sestavinah nadzоровanja** in v obliki zastraševanja kot pa v kakšnih novih,

⁶ Delovno gradivo pripravljeno od sekretariata kongresa, A/Canf 121/5, 3/5-1980, z naslovom: Criminal Justice Processes and Perspectives in a Changing World, s. 19.

ki se nagibajo k socialnemu delu ali k nekriminalu nagnjenim dejavnostim.

Toda ker je tudi preprečevanje — reševanje problematike varnosti, in to dosti boljše kot obravnavanje posledic, se večina policijskih organizacij prepušča tokovom prakse, ki ji narekujejo prilagajanje vlog glede na potrebe, seveda ob upoštevanju časa, ki za to, poleg represije, še ostaja na razpolago. Ali to pomeni prepustčanje stihiji? Lahko da. Kajti večina policijskih mehanizmov je organizacijsko, kadrovsko in tehnično prilagojena represiji in ne prevenciji, ki jo pretežno jemlje kot paraprofesionalno delovanje, toda znanost že opozarja na potrebne spremembe in reorganizacijo,

6. Zapletenost stikov z ljudmi

Verjetno ni nobenega drugega formalnega nadzorstva, ki bi imel več neposrednih stikov z ljudmi, kot je to policija, oziroma katerekoli njej enakovredne vloge, ne glede na to, kako se v posameznih družbenih ureditvah imenujejo. Četudi je pri drugih nadzornih mehanizmi občevanje z ljudmi s prav določenim namenom bistvena vsebina dejavnosti, pa je vendarle res, da se ukvarjajo že z močno selekcioniranimi posamezniki, oz. s skupinami, ki so jih prej pretežno odbrali drugi, še zlasti, če v okviru nadzorstva upoštevamo posamezne faze kazenskega postopka. Ne glede na to, kakšno vlogo ima policija v kazenskem ali predkazenskem postopku, je lahko simboličen predstavnik, ne le pravosodja, marveč za večino ljudi — države sploh. In prav to, spričo njenih odnosov z javnostjo, po eni strani povečuje njen pomen, po drugi pa predstavlja njene naloge kot zelo odgovorne in sestavljene.

Sestavljenost nalog policije je še zlasti v tem, da:

— deluje v javnosti, iz katere mora odbirati deviante (ali vsaj večino le-teh), ki jih kasneje obravnavajo drugi nadzorni mehanizmi, tako zaradi kaznovanja (specialna prevencija), kot zaradi zastraševanja drugih (generalna prevencija);

— opravlja vse druge dejavnosti, za katere je pristojna, pa nimajo zveze z represijo, ampak so potrebne, ker se z njimi nihče drug ne ukvarja, pa tako ali drugače, posredno ali neposredno zadevajo varstvo, varnost, vzdrževanje reda in discipline ipd.

Če imajo nekateri s policijo številne opravke in tako postajajo njeni stalni klienti (npr. ponavljalci odklonskega vedenja), pa se z drugimi srečuje le po naključju, ker mora zaradi svoje družbene vloge ostajati vidna. Kajti s tem namenom ima vsaj uniformirana policija raznovrstne insignije, ki nalašč poudarjajo njeno navzočnost in javnost delovanja. Prav v tem pa je njen smisel. Zaradi učinkovitosti se mora razkazovati in to razkazovanje je bistvena sestavina njenega delovanja in je samo kot tako, le navidezno neproduktivno. Že samo razkazovanje, tudi po naših spoznanjih,⁷ ustvarja vtis varnosti in ljudje so pomirjeni že samo če jo vidijo. Navzočnost v javnosti je torej ključnega pomena. Čeravno je seveda bistveno vprašanje kakšna je kakovost te navzočnosti in kako koristno je uporabljena? Na javnost lahko torej deluje že samo v psihološkem smislu, ne glede na to, ali na nekatere deluje pomirjevalno, na druge pa zaskrbljujoče ali zastraševalno, odvisno od tega, kot pravijo »na kateri strani zakona je kdo«. Toda po daljšem časovnem obdobju, s povečevanjem policijskih pristojnosti v cestnem prometu pri javnem redu in miru, v varstvu okolja, s posredovanjem v družinskih sporih, in sploh pri zapletanju v nekriminalne zadeve, je čedalje manj ljudi, ki z njo ne bi imeli opravkov. Od tod vprašanje, kakšen naj bo sploh koncept stika z ljudmi glede na to ali ima policija pretežno opraviti z devianti, ali prevladujejo komunikacije z nedeviantnim prebivalstvom?

Navadno nikjer formalno ne ločujejo kakovost stikov po kakovosti klientov. Toda v praksi prihaja do tega, da so devianti deležni drugačnega načina obravnavanja, da stresne situacije določajo postopek, da konflikt ali celo odpor opravičuje uradno dopustno nasilje in da prestrašenost ali ogroženost nadzorovalca vzbujata neustrezno reagiranje, itd. Zato pritožbe enih in drugih, ali celo z obeh strani zoper nedostojno vedenje v konfrontacijah, ki so včasih preizkus tolerantnosti enega nasproti drugemu — nadzorovalca in nadziranca. Zato tudi mnogi nadzorovalci žive v prepričanju, da delujejo v sovravnem okolju. Ker jih za reševanje nasilniških in konfliktnih situacij tudi vzgajajo in ker so izpostavljeni (četudi namišljenim) nevarnostim, sami postajajo nasilni in sprejemajo subkulturo

⁷ Raziskava Inštituta za kriminologijo v Ljubljani, št. 58, 1981, predvsem poglavje: »Mnenja o milici in zadovoljstvo z njo«, s. 48—86.

nasilja in represivnosti v svoj vzorec obravnavanja ljudi, kar se pri nas precej kaže zlasti v ravnanju z mladoletnimi delinkventi, migranti in sploh nemočnimi in obrobni. To je toliko bolj neprijetno, če se že kot mladi nadzorovalci socializirajo z represivnostjo in če posamezne konflikte urejajo sami, selektivno in mimo ustreznih postopkov, kajti marsikateri klient — kršitelj se pusti viktimizirati uradni osebi, ker je zaradi svojega ravnanja v podrejenem položaju in zato da bi se z manjšim zlom, ki ga sprejema, izognil morebiti večjemu.

Na tak način lahko tako devianti kot viktimizatorji postajajo žrtve uradnega ukrepanja ter medsebojnega nerazumevanja. To vprašanje pa se čedalje bolj prebija v ospredje zanimanja viktimologije kot doslej manj pomembno področje obravnavanja konfliktnih položajev med nadziranci in uniformiranimi nadzorovalci.

Nasilniške situacije (s katerekoli strani) so preizkus kakovosti policijskih odnosov z javnostjo, ki so toliko bolj zapletne kolikor več ljudi z različnih kulturnih okolij se vpleta vanje. Na Slovenskem pa imamo prav to značilnost o kateri s tega področja skoraj nič ne vemo. Le časopisne kronike o prijetih deviantih kažejo po njihovih imenih, da je udeležnost migrantov v poulično (muskulaturno) nasilniško odklonskost zelo velika, in da jo utegne spremljati nerazumevanje ene plati z drugo.

7. »Podružbljanje« vloga odkrivanja in preprečevanja

Glede na to, da že od konca prve polovice preteklega stoletja vabijo na sodelovanje javnosti in policije, da je že dolgo znana primerjava, po kateri je javnost za policijo, to kar je npr. voda za ribe. itd., seveda ustrezna pričakovanja v tem stoletju niso nova. Le posamezne družbeno-politične ureditve jim dajejo svoj pečat bodisi z ustrezno konceptualizacijo bodisi s primerno organizacijo. Povsod pa se trudijo, da policija ne bi bila osamljena v boju z deviantnostjo, niti ne edina, ki bi se ukvarjala, tako z odkrivanjem kot s preprečevanjem. Kajti **nikjer je ne morejo vzdrževati toliko, kolikor bi je bilo potrebno, in nikjer je ne žele imeti več kot mislijo, da je prav.** Če je policija po eni plati zaželjena in potrebna, pa vendarle povsod čutijo, da je po drugi lahko grožnja za svobodo in se kdaj pa kdaj lahko spremeni v nasprotje od

tistega, zaradi česar naj bi sploh bila. Zato je legitimnost policijske dejavnosti vedno ena izmed osrednjih vprašanj in bolj ko je družba demokratska, bolj omejuje policijske pristojnosti in policija bolj postaja predmet pozornosti, bolj ko je družba ogrožena. Kdo predstavlja družbo ne razmišljamo v tem sestavku, kajti vedno imajo določene družbene sile moč, da tudi policiji odmerjajo njeno moč in s tem določajo vlogo na obeh ključnih področjih, to je pri represiji in prevenciji.

Vse sodobne policijske organizacije vedo, da brez javnosti in njenega sodelovanja nič ne pomenijo ali vsaj ne veliko. Če je nimajo na svoji strani, morajo za vse tisto, kar bi jim ljudje sporočali iz svojih nagibov, zvedeti kako drugače, to je predvsem z različnimi oblikami obveščevalnega dela. To pa je bolj zamotano, dražje, diskretno in tudi bolj nedemokratsko, kajti policijsko »pokrivanje« območij ali posameznih področij ni preprosta dejavnost.

Od tod najrazličnejše oblike pritegovanja javnosti, družbenih slojev, skupin in posameznikov k sodelovanju; od vabljenja k sporočanju dogodkov prek sodelovanja v patrolni dejavnosti, mimo organiziranja in vodenja klubov (ali komnat milicij) tja do oboroževanja civilistov za posamezne dejavnosti in za njihovo sodelovanje pri različnih oblikah vzdrževanja javnega reda in miru, itd.

Čeprav imajo državljani v tovrstni nadzorovalni vlogi predvsem pomožni pomen in so pod skrbništvom policije, se povsod po svetu **razvija določen proces policizacije javnosti**, ki je predvsem praktičnega in javnovarstvenega pomena.

Pri nas se tako imenovano »podružbljanje« odkrivanja in preprečevanja razvija ne toliko zaradi nuje, ki jo narekuje sama narava in obseg deviantnosti, marveč predvsem **kot koncept samoupravne družbe**, ki določena področja varnosti prepušča izven državnim organizacijam ljudi, da bi tudi oni poleg države, skrbeli zanjo. Med njimi sta seveda v prvi vrsti tudi odkrivanje in prijavljanje odklonskosti in njeno preprečevanje. Če so te reči drugod, predvsem na zahodu, zaradi stopnje kriminala in ogroženosti ljudi, zastavili predvsem od spodaj in zaradi potrebe, je šel ta proces pri nas v obratni smeri in sicer od zgoraj in zaradi političnega koncepta. Razkorake gre torej iskati v potrebi in strokovnosti na eni strani in politični institucionalizaciji na drugi. O posebni uspešnosti ni mogoče

govoriti pri nobeni strani, čeravno bi bilo zelo zanimivo globlje preučevati tudi ta vprašanja.

Ne glede na plat odkrivanja in preprečevanja, ali socialistično ali meščansko oz. kapitalistično, **povsod se s sodelovanjem javnosti na teh področjih uvajata neprofesionalizem v nadzorovanje ljudi in določeno podružbljanje**, bolj ali manj pravno urejeno ali organizirano. Razložek je predvsem v tem, da je to področje v svetu po večini »podaljšana roka policije«, pri nas pa je ta koncept kot je idejnopolitično vprašanje zastavljen kot funkcija samoupravljanja in je močno ideologiziran. Zato se razvija skladno z drugimi oblikami samoupravnega socializma, ki se težko izdvaja iz etatizma prav zaradi same narave varstva in občutkov zunanje in notranje ogroženosti.

S tovrstno urejenostjo je ljudem in samoupravnim subjektom naložena »pravica in dolžnost« sodelovati, tako pri odkrivanju kot pri prijavljanju odklonskih pojavov in sploh pri njihovem zatiranju. Koliko je zaradi tega varnost boljša je težko reči, gotovo pa je, da samoupravljanja tudi na tem področju, ne bi mogli dlje zadrževati kot smo ga, saj je taka ureditev nastala znatno kasneje od uvedbe samoupravljanja na vseh drugih področjih.

Toda nikjer bolj kot tu se lahko razvijajo nasprotni procesi od pričakovanih, to je, namesto **podružbljanja državnih nadzorstvenih funkcij** se utegnejo pojavljati procesi **podržavljanja samoupravnega nadzorovanja**. Na posamezne take procese opozarja tudi kritična analiza delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Varnost je gotovo eno takih delikatnih področij, ki pa v njej ni načeto s tega zornega kota.

8. (Neposredno) nadzorovanje v (permisivni) družbi

Pravijo da je »družba v pomenu skupnosti, sistem življenja, sprejet od teles posameznikov za namen harmoničnega sožitja, ali sporazumno korist. Permisivnost leži v kakovosti neprepovedanosti nekega dejanja ali alternativno v dovoljevanju nekega dejanja.«⁸ To pomeni, da je **najbolj permisivna tista družba, ki ima najmanj prepovedi oz. najmanj inkriminacij**, in katere penalizacija deviantnosti je blaga. Seveda gredo k temu okvirnemu izhodišču še druga merila.

⁸ Knight, s. 200.

Kajti sklepanje o permisivnosti neke družbe samo po tem kar ima zapisano v pravu, ne da bi podrobneje pogledali, kako sicer ravna z ljudmi (tudi s svojimi nadzornimi mehanizmi), koliko svobode jim dopušča, kako obravnava deviante pred in v kazenskem postopku, kaj pomenja z obsojenimi in kako le-ti preživljajo zaporne kazni, itd. ni celovito. Zato je poleg pravne urejenosti vedno potreben še vpogled v prakso.

Za samoupravni socializem bi načeloma pričakovali, da predstavlja permisivno družbo, še posebej zato, ker naj bi veliko vedenja urejali ljudje, sami med seboj, na načine, v katere država ne posega s svojimi prisilnimi sredstvi. Verjetno bi bilo upravičeno tudi pričakovanje, da bi država skrbela le za najbolj grobe prestopke in da bi regulacijo pretežne večine obnašanja prepustila nedržavnim mehanizmom.

Toda pri nas imamo prav nasprotne procese. Država določa čedalje več vedenjskih oblik kot nesprejemljivih. »Zaradi številnosti teh predpisov, ni poznano število inkriminiranih ravnanj. Število predpisov je tolikšno, da jih v celoti ne obvladujejo niti inšpekcije, niti pravosodni organi.«⁹ Hkrati pa »zelo pogosto prihaja do kršitev pravnih norm zaradi njihove neživljenjskosti in bi bilo primernejše takšne norme spremeniti, glede na dejanske družbene razmere, kot pa izrekanje sankcije subjektom, ki jih kršijo.«¹⁰

Stanje v kakršnem smo glede na norme in nadzorovanje, kaže:

- da vsekakor ne živimo v harmonični družbi,
- da veliko število ljudi ne sprejema življenja, ki ga moramo živeti,
- da država sama vzpodbuja k deviantnosti.
- da je regulacija vedenja takšna, kakršna je, v marsičem nesmiselna, in
- da v takem stanju v glavnem niso podane normalne razmere za uspešnejše nadzorovanje, ne po državnih, ne po samoupravnih kontrolnih mehanizmih.

Ponuja se torej splošna ocena, da **naša družba s samoupravnim socializmom ni permisivna**, ampak vse prej kot to. Ker razširja normativno urejanje vedenja in ga ne deetatizira, pomeni da ne zaupa ljudem. Ker celotnega stanja ne more več obvladovati, ji tudi ljudje ne morejo

⁹ Poročilo o uresničevanju zakonodajne politike v SR Sloveniji (ESA-891) Poročevalec, 12, 1986, 6, s. 20.

¹⁰ Prav tam.

več zaupati. Ker pa ji ne zaupajo in ker je predimenzionirana kontrolizacija pomanjkljiva (kajti za več kot polovico zakonov javna tožilstva sploh ne prejemajo nobenih ovadb¹¹), se nadaljuje proces ki s svojimi posameznimi stadiji še pogloblja nezaupanje in razširja brezploden normativizem.

Še najbolj je uspešna kontrolizacija na konvencionalnem vedenjskem področju, s katerim se ukvarja policija že od nekdaj. Kajti javnosti in nadzorstvenim mehanizmom so tu pojavi jasni, določljivi in nedvoumni. Vse drugo pa je predmet oporekanja, upiranja, nestrinjanja, zavračanja, odklanjanja in še marsičesa. Če se ti občutki selijo v nadzorovalce in vse kaže da se, takšni dvomi v korektnost represije niso v prid kontrolizacije, ki je pričakovan od tistih, ki jo določajo s pravom. To ugotavljajo tudi sami.

Kolikor naj bi vedenjske norme urejale dejanskost, ki postaja čedalje bolj drugačna, od tiste, ki jo želimo imeti, potem tako **nadzorovalci kot nadziranci postajamo čedalje bolj oddaljeni in oddaljeni od harmonične koeksistence**, še posebej, če za spoštovanje norm in nadzorstva ni prave motivacije. Od tod ne samo:

— razkazovanje nepermisivnosti s prepovedovanjem velike količine vedenja,

— ampak tudi neuspešnost kontrolizacije, ki po drugi strani **vzbuja vtis lažne permisivnosti**, ki to sploh ni zaradi tega ker privlačuje težnjo po nadaljnjem omejevanju in represiji. Zato **poleg vseh drugih kriz tudi kriza kontrole, kriza vrednot in kriza vedenja**.

Toda teh kriz ni mogoče obvladovati z družbenokontrolnimi mehanizmi, čeprav so kontrolni mehanizmi še najmanj v krizi.

Sklep

O neposrednem nadzorovanju vedenja glede na globalne družbene razmere imamo pri nas relativno malo razmišljanja, čeravno nadzorstvo ni zanemarjeno zlasti ne v političnih prizadevanjih. Neposredno nadzorovanje poteka vedno v določenem okolju in tisti, ki ga izvajajo, bodisi da so v državnih mehanizmih, bodisi da to delajo kot samoupravljalci, so obkroženi s tistimi, nad katerimi to delajo. Toda med vsemi so tako v literaturi kot v praksi deležni največ pozornosti predvsem uniformirani. Torej tisti, ki jih imamo in ki so že na zunaj vidni. Njihove vloge,

¹¹ Prav tam.

tako posameznikov kot mehanizmov, v katerih so, se zlasti po svetu skrbno preučujejo v razmerju z javnostjo, z družbo ali kakšnimi njenimi segmenti in njihovim sprejemanjem. Če so jih doslej opazovali predvsem v represivnih vlogah, se zadnje desetletje čedalje bolj poudarja njihov preventivni pomen in to skoraj povsod po svetu. Zato tudi raziskovalnega dela o njih ne manjka. **Nova spoznanja pa odpirajo nove dileme**, teh pa ni malo in tudi pri nas ne moremo brez njih. le da jih s težavo načenjamo. Morda to kaže na določeno odtujenost nadzorovanja ali pa na pomislek, da se z vprašanji nadzorstva ni treba ukvarjati izven tistih, ki ga predstavljajo.

Kar je vredno poudariti ob tej priložnosti za nas je to, da kljub nepermisivnosti in poudarjanju pomembnosti nadzorovanja v težavnih in izrednih družbenih razmerah, vendarle **ne prihaja do prevladovanja miselnosti, da bi družbenopolitične in gospodarske razmere morali reševati s povečano represijo**. Res da se srečujemo z nepremišljenim normativizmom in velikimi vlaganji v nadzorovanje, toda s tem v zvezi vendarle ne prihaja do korenitejšega spreminjanja kriminalne in kaznovalne politike. Zdi se, da strokovni pogledi, poznavanje stanja in ocene ostajajo na ravni realističnega upoštevanja položaja, ki **celokupno nadzorstvo dosti bolj sili v preprečevanje deviantnosti, kot pa v zatiranje s prisilo in kaznovanjem**. Res pa je, da s tem v zvezi prihaja do kritik in nezadovoljstva z določenimi mehanizmi nadzorstva, med njimi tudi tistimi, s katerimi se ukvarjamo v tem sestavku.

Toda s tem ni rečeno, da ljudje tudi od tega nadzorstva ne pričakujejo več kot jim le-to daje. Praksa, pa tudi raziskovalno delo potrjujejo te težnje, ki so sicer lahko posledica čustev ali pa dejanskih potreb, toda **varnostna vprašanja so vendarle pretežno čustvena in iracionalna**. S tem je treba računati tako v politiki, kot v posameznih strokah, ki se ukvarjajo s človekovim deviantnim vedenjem ter njegovim obravnavanjem in zatiranjem.

S tem v zvezi je normalno, da je (uniformirano) nadzorstvo in dejavnosti, ki jih spodbuja s svojim delovanjem tudi v središču pozornosti politike. To je zlasti očitno v socialističnih družbah, ki varnostna vprašanja tudi politizirajo. Tega v drugačnih družbenih ureditvah nočejo priznati, ker bi s tem poudarjali, kdo nadzoruje policijo in z njo ves pravosodni sistem. Teh vprašanj tudi pri nas ne obravnavamo s posebno

vnemo, marsikdaj pod vtisom, da so nadzorni mehanizmi imanentni družbenopolitični ureditvi in da jih gre sprejemati takšne, kot so od nje postavljeni. Zato tu ni veliko reform in ne inovacij. Če pa so, prihajajo od zgoraj. Od tod vprašanje njihove percepcije in realizacije pričakovanih sprememb.

Zlasti uniformirani nadzorovalci niso le zato, da bi samo izpolnjevali želje ljudem ko jih potrebujejo, ampak se največkrat njihovo delovanje odvija proti željam klientov, ki so pretežno vendarle devianti. V tem pa je konfliktnost njihovega dela z javnostjo nasploh in temu ta sestavek posveča ključno pozornost. Morda bi v samoupravnem socializmu pričakovali večjo »organično solidarnost«¹³ in medsebojno soodvisnost

¹² Glej Zimermann, prevod v Izbor, s. 172.

¹³ Janeksela/Deming, s. 76.

kot kje drugje, toda tudi tu se pojavljajo med obema stranema določeni antagonizmi, ki bi jih morali skrbneje preučevati in premagovati, še posebno ker je podružbljanje »kontrolizacije« prihodnost, ki jo gre občuteno pripravljati že danes.

Zato prenekaterih odgovorov na vprašanje še ne vemo, ker je treba upoštevati veliko silnic v razmerah, ki se spreminjajo. Če kaj vemo, je to, da se **prisila ne sklada ne s socializmom in še manj s samoupravljanjem**. To morajo vedeti posamezni nadzorovalci. Zato je tudi nadzorovalčevo delo gledano kot »eno ne najbolj srečnih«,¹⁴ toda hkrati eno nujnih.

Rokopis končan 12. marca 1986.

¹⁴ Wilson/Western, s. 23.

LITERATURA

1. Alex, M.: Konflikte zwischen Polizei und Bevölkerung im Rollenverständnis von angehenden Polizeibeamten. *Kriminologisches Journal*, München 12/1980/4, s. 257—270.
2. Ames, W.: Police in the Community. *The Police Journal*, Chichester 52/1979/3, s. 252—259.
3. Anderson, J.: Human Rights and the Police. *Police Studies*, New York 3/1985/2, s. 67—73.
4. Beckman, E.: Police Career Planning Among University Students: The Role of Agencies' Perceived Reputation. *Police Studies*, New York 3/1980/1, s. 34—41.
5. Bell, D.: Police and Public Opinion. *Journal of Police Science and Administration*, Gaithersburg 7/1979/2, s. 196—205.
6. Berlioz, J. M.: The Police and the Mass Media. *International Criminal Police Review*, Paris 37/1982/360, s. 178—183.
7. **Bezbednosna funkcija u sistemu socijalističkog samoupravljanja**. Naučno stručno savetovanje. Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova, 1983, 511 s.
8. Biotteau, J. J.: A Successful Police/Public Relations Campaign in France. *International Criminal Police Review*, Paris 37/1982/359, s. 156 do 162.
9. Brown, D.: Civilian Investigation of Complaints Against the Police: The Chicago Experience. *Research Bulletin*, London 1983/16, s. 13—16.
10. Brown, W. J.; Ng L. K.: Operation Citizen Participation: A Report on Public Perceptions of Police Service Delivery. *Journal of Police Science and Administration*, Gaithersburg 11/1983/2, s. 129—135.
11. Carte, G.: Changes in Public Attitudes Toward the Police: A Comparison of 1938 and 1972 Surveys. *Journal of Police Science and Administration*, Gaithersburg 1/1973/2, s. 182—200.
12. Chackerian, R.: Police Professionalism and Citizen Evaluations: A Preliminary Look. V: **Classes, Conflict, and Control**. — Cincinnati: Anderson, 1976. s. 490—503.
13. Christensen, J. (et al.): The Selling of the Police: Media, Ideology, and Crime Control. *Contemporary Crises*, New York 6/1982/3, s. 227—239.
14. Criminal Justice Processes and Perspectives in a Changing World. Working Paper Prepared by the Secretariat. **Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders**, Milan 1985, 31 s.
15. Čulafić, D.: Uvodno izlaganje na savjetovanju u Skoplju. *Priručnik*, Zagreb 33/1985/1, s. 20—26.
16. De Santo, J.; Moore, E.: Some Psychological Considerations of Police-Citizen Confrontations. *Police Chief*, Gaithersburg 47/1980/2, s. 46—47.
17. Earle, H.: **Police-Community Relations**. Crisis in Our Time. Springfield: Thomas, 1970, 205 s.
18. Finnimore, P.: How Should the Effectiveness of the Police be Assessed? *The Police Journal*, Chichester 55/1982/1, s. 56—66.
19. Frinzel, E. (et al.): Program edukacije građana za preciznije i češće obavještanje o sumnjivoj i kriminalnoj aktivnosti. *Izbor*, Zagreb 21/1981/1, s. 27—34.
20. Green, E.: **Psychology for Law Enforcement**. — New York: Wiley, 1976, s. 57—75.
21. Hauge, R.: Public Attitudes to the Police and Their Preventive Roles. V: **The Police and the Prevention of Crime**. — Strasbourg: Council of Europe, 1979, s. 37—67.
22. Janeksela, G.; Deming, R.: Attitudes Toward the Police: A Citizen Survey. *Police Chief*, Gaithersburg 46/1979/12, s. 74—76.
23. Jones, S.; Levi, M.: The Police and the Majority: The Neglect of the Obvious? *The Police Journal*, Chichester 56/1983/4, s. 351—363.

24. Knight, R.: The Police Role in Our Permissive Society. *International Criminal Police Review*, Paris 32/1977/310, s. 198—210.
25. Koralj, Ž.: Titova vizija i ostvarivanje društvene samozaštite i sigurnosti u teoriji i praksi jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva. Priručnik, Zagreb 33/1985/1, s. 11—19.
26. Lester, D.: The Prestige of Policemen Around the World. *The Police Journal*, Chichester 55/1982/2, s. 110—112.
27. Lopez, M. G.: The Changing Role of the Police in a Developed Society. *International Review of Criminal Policy*, New York 1977/33, s. 23—24.
28. Mac Cabe, S.: The Police and the Public. *The Police Journal*, Chichester 53/1980/4, s. 357—366.
29. Manning, P.; Butler, A.: Perceptions of Police Authority. *The Police Journal*, Chichester 55/1982/4, s. 333—344.
30. Manning, P.: The Social Control of Police Work. V: *The British Police*. — London: Arnold, 1979, s. 41—65.
31. Oglesby, S. (et al): An Evaluation of the Effects on Citizens' Attitudes of the Crime Control Experiment. V: *Working with Police Agencies*. — New York: Human Sciences Press, 1976, s. 129—139.
32. Pečar, J.: Mnenja o milici in zadovoljstvo z njo. V: *Neprijavljena (prikrita) kriminaliteta*. — Ljubljana: Inštitut za kriminologijo, 1981, s. 48 do 86.
33. Petrov, E. (et al.): Obščestvennoe mnenie i so-vetskaja milicija. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, Moskva 1981/7, s. 71—77.
34. Regoli, R.: Studying Discrepancies Between Police-Citizen Anomia Levels. V: *Criminal Justice Planning and Development*. — London: Sage, 1977, s. 71—84.
35. Schaefer, R. (et al.): Television Police Shows and Attitudes Toward the Police. *Journal of Police Science and Administration*, Gaithersburg 7/1979/1, s. 104—113.
36. Steinhilper, G.: Violence and Police. V: *The Police and the Prevention of Crime*. — Strasbourg: Council of Europe, 1979, s. 71—113.
37. Sykes, R.; Brent, E.: The Regulation on Interaction by Police. *Criminology*, London 18/1980/2, s. 182—197.
38. Victims of Crime. Working Paper prep. by the Secretariat. *Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*, Milan 1985, 71 s.
39. Wilson, P.; Western, J.: The Policeman's Position: a Community Evaluation. V: *The Policeman's Position Today and Tomorrow*. — St. Lucia: University of Queensland, 1972, s. 13—25.
40. York, P.; Somerville, A.: Crisis Intervention: Implication for Law Enforcement. V: *Working with Police Agencies*. — New York: Human Sciences Press, 1976, s. 67—76.
41. Youth, Crime and Justice. Working Paper prep. by the Secretariat. *Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*, Milan 1985, 39 s.
42. Zimmermann, E.: Policija i mas-mediji. *Izbor*, Zagreb 21/1981/2, s. 163—172.

Seznam literature pripravila M. Milenković.

UDC 351.74+316.653

(Visible) Formal Control in Relation to the Public (Some Dilemmas)

Pečar, dr. Janez, Professor of Criminology, Institute of Criminology, Ljubljana

Uniformed supervision has always been most in the center of attention of the public which has entertained towards it ambivalent feelings, mostly depending on events which people perceive as the object of police supervision. This can not be avoided even in a society which tries to diminish by means of its selfprotectionist ideology the differences between the controllers and the controlled. But since police activities have never had only the character of acting harmoniously towards the public there come into being processes, which instead of contributing to integration, point to isolation and alienation.

Integration on the one hand and isolation on the other have a link with politization and a growth of political power. These are processes in which

the former is oriented from society (and its political structure) towards the police while the latter, with the support of politics, is directed from the police towards the public because of a common solving of questions concerning safety. Among these issues the questions of detection and prevention of deviancy are far from being in the last place.

The purpose of both processes is to achieve a different attitude towards safety and to introduce non-professionalism in preventive and repressive control. Various dilemmas arise in connection with this as well as many problems to which an answer will eventually have to be found. But what is crucial is that by better public acceptance of this role a greater efficacy in dealing with deviancy and also better safety (social and individual) will be achieved,